

Dr hab. Monika Michalska-Marciniak, prof. UŁ
Katedra Postępowania Cywilnego II
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Łódzki

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Macieja Kaczmarzyka pt. „Sytuacja małżonka dłużnika w sądowej egzekucji roszczeń pieniężnych”

- I. Przedstawiona do ponownej recenzji rozprawa doktorska przygotowana przez Pana mgra Macieja Kaczmarzyka dotyczy zagadnienia „sytuacji” małżonka dłużnika w sądowej egzekucji roszczeń pieniężnych.

Do poprzedniej wersji rozprawy doktorskiej zgłosiłam zastrzeżenia co do sformułowania tematu pracy i baraku objaśnień w sferze pojęciowej w tym zakresie. Obecnie we Wstępie Doktorant uzupełnił ten mankament i szeroko uargumentował zakres przedmiotowy dysertacji, w szczególności w kontekście zawartego w jej tytule pojęcia „sytuacja” oraz „roszczenie”. Doprecyzowanie w tym zakresie było o tyle istotne, że części uwag poprzednio zakwalifikowanych jako wykraczających poza temat, nie można obecnie przypisać tej cechy. Dotyczy to w szczególności omówienia „sytuacji” dłużnika i jego małżonka w postępowaniu rozpoznawczym (rozdział I).

Doprecyzowanie we Wstępie kontekstu znaczeniowego pojęcia „sytuacja małżonka dłużnika” użytego w tytule prowadzi jednak do konstatacji, że temat pracy – w mojej ocenie - został zakreślony nieco zbyt za szeroko. Świadczy o tym choćby analiza w jednej pracy tej sytuacji zarówno z punktu widzenia prawa rodzinnego jak i postępowania egzekucyjnego. Łącznikiem jaki zastosował Doktorant dla uzasadnienia tematu pracy i objęcia jedną rozprawą dwóch gałęzi prawa, jest bezsporna teza, że każde zaciągnięcie zobowiązania odnosi skutki dla majątku małżonków i sytuacji rodziny. W sferze prawa materialnego objawia się to

zwiększeniem pasywów. Natomiast w sferze postępowania egzekucyjnego objawia się to w ewentualnej konieczności „znoszenia” przez małżonka dłużnika egzekucji z określonych składników majątku, w tym wchodzących w skład majątku wspólnego. W mojej ocenie wybór jednego z tych aspektów byłby bardziej pożądany. Niewątpliwie w pracy przeważa aspekt proceduralny. Takie „rozciągnięcie” tematu spowodowało, że w pracy rozważania odnośnie do regulacji materialnoprawnych przeplatają się z procesowymi zagadnieniami, a często uzupełniają je rozmaite ogólne stwierdzenia typu: „Sytuacja małżonka dłużnika w ramach omawianego sposobu egzekucji [*egzekucja z nieruchomości – dopisek recenzenta*] wymaga ustalenia, jakie jest znaczenie określonej nieruchomości dla zaspokajania potrzeb rodziny (s. 335)”. Następnie na kilku stronach zawarte są uwagi co do rodzaju nieruchomości (mieszkaniowe, użytkowe, komercyjne i inwestycyjne) i ich znaczenia dla rodziny, podczas gdy z punktu widzenia prawa cywilnego wyróżnia się nieruchomości lokalowe, gruntowe i budynkowe.

Doktorant uaktualnił stan prawny przedstawiony w rozprawie. W tym zakresie jest też wyraźnie oznaczona cezura we wstępie – 1 marzec 2021 r. Weryfikacji i w zasadzie całkowitej eliminacji zostały poddane uwagi o charakterze socjologicznym o funkcjach rodziny, a wyjaśnienie pojęcia rodzina ograniczono do niezbędnego minimum. Doktorant uzupełnił również zarzucane w poprzedniej recenzji braki w zakresie wiedzy co stanowi przedmiot procesu (s. 107 i n.). Rozważania w tym zakresie zostały skorygowane i uzupełnione. Usunięto także odwołania do prawa do sądu i niepoprawnych numerów przepisów Konstytucji RP.

Znaczącej poprawie uległ również język prawniczy, jakim posługuje się Doktorant. Nadal nie jest on doskonały, jednak uchybienia, które pojawiają się w rozprawie w tym zakresie, nie mogą już wyłącznie z tego powodu prowadzić do jednoznacznej negatywnej oceny. Doktorant w swojej dalszej aktywności naukowej powinien dążyć jednak do jego dalszego doskonalenia. Wciąż pojawiają się zwroty typu: „zażalenie na klauzulę” (s. 117), „klauzula wykonalności na tytuł wykonawczy” (s. 105, 134, 136), „jeżeli małżonkowie wyprowadzili wspólne mienie” (s. 113), „termin zażalenia” (s.

141), „uzasadnienie do postanowienia” (s. 142), „efektem skutecznego zażalenia tej klauzuli” (s. 144).

Udzielając poniekąd porady Doktorantowi wskazuję, że w razie wątpliwości czy dany zwrot jest poprawny, należy skonfrontować go ze zwrotami użytymi w treści normy prawnej. W języku prawniczym mówionym używa się wielu skrótów, co nie oznacza, że mogą być one automatycznie przenoszone do publikacji o charakterze naukowym. Pamiętać również należy, że większość zwrotów języka prawnego ma charakter niezastępowalny.

Zasadnicza struktura pracy nie uległa zmianie. Składa się ona z pięciu rozdziałów oraz zawiera wstęp, zakończenie oraz bibliografię. Pewne zmiany w tym zakresie dokonane zostały w obrębie niektórych rozdziałów, co zostanie omówione poniżej. Niestety objętość pracy nie ulegała zmniejszeniu.

- II. Rozdział pierwszy pt. „Sytuacja prawna i odpowiedzialność majątkowa małżonków w ramach małżeńskich ustrojów majątkowych” zawiera uwagi o charakterze wprowadzającym oraz materialnoprawnym (pkt 1-3). Do tych pierwszych należy omówienie ewolucji zasad ponoszenia odpowiedzialności majątkowej (pkt 2.6) oraz uwagi prawnoporównawcze odnoszące się do sytuacji majątkowej małżonków w innych systemach prawnych (pkt.4). Z punktu widzenia układu rozdziału pierwszego bardziej poprawne byłoby w pierwszej kolejności zamieszczenie uwag prawnoporównawczych, następnie zaprezentowanie ewolucji prawa polskiego w tym zakresie aby w dalszej kolejności przejść do analizy aktualnego stanu prawnego. Zaznaczyć jednak należy, że przyjęta przez Doktoranta systematyka rozdziału I nie ma wpływu na obniżenie jego wartości.
- III. W rozdziale drugim pt. „Podstawy wszczęcia egzekucji” nieznacznej zmianie uległa jego struktura. Zabezpieczenie roszczeń wobec osób pozostających w związku małżeńskim zostało wyodrębnione w osobny punkt.

W rozdziale tym Doktorant porusza kilka interesujących zagadnień: możliwość jednoczesnego pozwania małżonka dłużnika w tym samym procesie (pkt 1.3, s. 109), możliwość pozwania małżonka dłużnika w osobnym procesie (pkt 1.3, s. 111), rodzaj współuczestnictwa procesowego,

w wypadku jednoczesnego pozwania małżonków ale w różnym zakresie (tj. gdy wierzyciel wywodzi odpowiedzialność małżonka dłużnika z wyrażonej przez niego zgody na zaciągnięcie zobowiązania, pkt 1.4, s. 114 i n.), dopuszczalność przypozwania małżonka dłużnika na podstawie art. 84 § 1 k.p.c. (pkt 1.4, s. 117 i n.).

Doktorant niekiedy nieudolnie zarysowuje problem, co jest wynikiem sygnalizowanych powyżej niedostatków języka prawniczego. Na przykład z użytych sformułowań można odnieść wrażenie, że dopuszcza on możliwość skierowania do sądu odrębnego żądania o ustalenie odpowiedzialności małżonka dłużnika za dług („zawarcia w pozwie żądania, zmierzającego do stwierdzenia zgody jego współmałżonka na zaciągnięcie zobowiązania stanowiącego podstawę sporu - s. 109; „Umożliwia to sformułowanie takiego pozwu, który będzie obejmował żądanie stwierdzenia przez sąd, że małżonek dłużnika wyraził zgodę na dokonanie czynności prawnej...”, s. 109; s. 114). Tymczasem chodzi po prostu o jednoczesne pozwanie małżonków i wykazanie w toku procesu (przesłankowo), że małżonek dłużnika wyraził zgodę na zaciągnięcie zobowiązania (art. 41 § 1 k.r.o.) albo że zobowiązanie zaciągnięte zostało na zaspokojenie zwykłych potrzeb rodziny (art. 30 § 1 k.r.o.), co uzasadnia jego solidarną odpowiedzialność.

W rozdziale II pkt 3.2 słusznie zwrócono uwagę na rozbieżność pomiędzy brzmieniem art. 41 § 1 k.r.o. a przepisem art. 787 k.p.c. Ten pierwszy nie zastrzega szczególnej formy dla zgody małżonka dłużnika na wyrażenie zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez drugiego małżonka. Z kolei przepis art. 787 k.p.c. zezwala na nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika wyłącznie w sytuacji, gdy zgoda ta została wyrażona w formie dokumentu prywatnego lub urzędowego (s. 133).

W punkcie 3.4 brak doprecyzowania, że na postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności służy zażalenie do innego składu sądu (zażalenie poziome, s. 141, art. 767⁴ § 1¹ k.p.c.). Doktorant, jak w poprzedniej wersji rozprawy pisze jedynie o „zażaleniu”. Należy to zakwalifikować jako błąd merytoryczny, bowiem obok zażalenie poziomego obecnie w Kodeksie postępowania cywilnego funkcjonuje klasyczne zażalenie dewolutywne i w sferze pojęciowej wymaga to wyraźnego zróżnicowania.

- IV. Intersujące rozważania zawiera rozdział trzeci obejmujący uwagi na temat sytuacji małżonka dłużnika w świetle ogólnych przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Doktorant analizuje w tym rozdziale pozycję małżonka dłużnika jako strony postępowania egzekucyjnego, uczestnika, osoby trzeciej ale również wskazuje na inne formy uczestnictwa małżonka w postępowaniu egzekucyjnym, np. jako pełnomocnika. Za częściowo zbędny uważam punkt trzeci. Dotyczy on ogólnego przedstawienia środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym (3.1). Podpunkt ten zawiera uwagi wyłącznie o charakterze ogólnym. Natomiast ściśle związane z tematem pracy, tj. odwołujące się do sytuacji małżonka dłużnika, są rozważania w przedmiocie powództwa opozycyjnego i ekscydencyjnego. W praktyce niezmiernie często występują problemy z rozgraniczaniem dopuszczalności skargi na czynności komornika i powództw przeciwegzekucyjnych. Są one wynikiem braku wiedzy na temat przedmiotowego zakresu dopuszczalności tych środków prawnych. Doktorant w rozprawie stara się usystematyzować wiedzę w tym zakresie. Odwołania do tej problematyki zawarte są również w innych miejscach pracy, w tym sensie, że omawiając dany problem sygnalizowany jest właściwy środek prawny przysługujący małżonkowi dłużnika dla obrony jego praw. Rozwiązanie takie jest jak najbardziej poprawne, wręcz pożądane.
- V. Rozdział czwarty pt. „Sytuacja małżonka dłużnika w ramach poszczególnych sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych” jest najobszerniejszy. Jego zawartość uległa przebudowie, poprzez wyodrębnienie dwóch nowych podpunktów. Zabieg ten oceniam pozytywnie. W punkcie 11 zebrano uwagi prawnoporównawcze oraz dodano punkt 12 odnoszący się do regulacji związanych z COVID 19. Poza tym Doktorant dokonał skrótu tytułów poszczególnych podrozdziałów poprzez wyeliminowanie powtarzającego się zwrotu „Sytuacja małżonka dłużnika” oraz wyeliminował błąd w tytule pkt 1.1.1.

Wśród uwag ogólnych zawartych w tym rozdziale szczególnie intersujące są rozważania co do mogących wystąpić problemów z kwalifikacją przynależności poszczególnych składników majątkowych do poszczególnych mas majątkowych małżonków.

W kolejnych punktach Doktorant omawia przebieg poszczególnych sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych. Główną oś rozważań stanowi omówienie sytuacji małżonka dłużnika w odniesieniu do poszczególnych sposobów egzekucji świadczeń pieniężnych. Zakres tych rozważań znacznie wykracza jednak poza analizę przepisów ściśle odnoszących się do pozycji małżonka dłużnika (art. 845 § 2⁴ k.p.c., art. 891² k.p.c., art. 910³ k.p.c. w zw. art. 923¹ k.p.c.). W mojej ocenie niekiedy zbyt daleko wykracza, np. opis ograniczeń przedmiotowych egzekucji w egzekucji z ruchomości.

Co do egzekucji z ruchomości na wyróżnienie zasługuje przyjęta przez Doktoranta koncepcja przedstawienia sytuacji małżonka dłużnika z kilku perspektyw. Mianowicie jako współdłużnika, współwłaściciela, dozorca, osoby trzeciej ale też jako wierzyciela swojego małżonka. Ostatnią z wymienionych ról Doktorant utożsamia z wystąpieniem przez małżonka dłużnika o egzekucję świadczeń alimentacyjnych (s. 288). Stwierdzenie powyższe jest o tyle nieprecyzyjne, że alimenty należą się jedynie pomiędzy rozwiedzionymi małżonkami, a w czasie trwania małżeństwa możliwe jest wystąpienie jedynie o przyczynianie się do zaspokajania potrzeb rodziny (art. 27 k.r.o.), które to świadczenia traktowane są jako świadczenie o charakterze alimentacyjnych. Wachlarz zdarzeń prawnych stawiających jednego małżonka w roli wierzyciela drugiego małżonka jest jednak znacznie szerszy, np. roszczenia z tytułu czynów niedozwolonych czy zadośćuczynienie za naruszenie dóbr osobistych (np. zdrowia).

Dużo uwagi Doktorant poświęcił egzekucji z nieruchomości. Dostrzega on w tym zakresie wiele szczegółowych i interesujących zagadnień jak dopuszczalność egzekucji z pożytków z nieruchomości wchodzącej w skład majątku osobistego jednego z małżonków na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego wyłącznie przeciwko niemu (s. 350).

W punkcie poświęconym egzekucji z innych praw majątkowych poruszone zostały kwestie egzekucji związanej z uczestnictwem małżonka (małżonków) w spółce cywilnej, która oznacza egzekucję z majątku tej spółki (s. 322). Nie umknęła też Doktorantowi problematyka związana z powstałymi w niedalekiej przeszłości nowymi prawami majątkowymi, jak domena internetowa czy kryptowaluty (s. 325). Uwagi w tym zakresie mają jednak zakres wyłącznie sygnalizacyjny.

- VI. Ostatnim rozdziałem Doktorant objął problematykę wpływu ukończonej egzekucji na sytuację małżonka dłużnika. W znacznej większości rozdział uważam za zbędny, w szczególności uwagi co do wpływu przeprowadzonej egzekucji na pozamałżeńskie czyli niemajątkowe stosunki małżeńskie (pkt 4) czy też materialnoprawne aspekty wzajemnych rozliczeń małżonków po przeprowadzonej egzekucji z majątku wspólnego na zaspokojeniu długu jednego z nich (pkt 2). Z kolei kwestia kosztów postępowania egzekucyjnego zawieraj uwagi natury ogólnej (pkt 3).
- VII. Strona formalna pracy uległa poprawie. Praca została poddana znacznie staranniejszej korekcie językowej. Do dokonywania wyliczeń Doktorant używa tiretów, a nie wykrzykników. Również bibliografia przygotowana została z większą starannością. Doktorant w treści pracy odwołuje się do najnowszych pozycji komentarzowych. Poszerzył też swój warsztat naukowy. W pracy wykorzystano bogate orzecznictwo, co dobrze uwidacznia zamieszczony w pracy spis powoływanych orzeczeń.

Mając na uwadze powyższe stwierdzam, że przedstawiona do ponownej recenzji praca odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim w art. 13 ust. 1 ustawy 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (t.j. 2016, poz. 882) w zw. z art. 179 ust. 1 ustawy z dnia 1 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające ustawę - Prawo o szkolnictwie wyższym (Dz.U. 2018, poz. 1699). Tym samym wnoszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim Pana mgr. Maciej Kaczmarzyka.

Łódź, dnia 20 września 2021 r.

dr hab. Moniak Michalska-Marciniak
prof. UŁ